

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

A1. Επομένως, οι αρετές ούτε εκ φύσεως ούτε αντίθετα με τη φύση δε γεννιούνται μέσα μας, αλλά εμείς από τη φύση μας έχουμε μέσα μας την ιδιότητα να τις δεχθούμε και τελειοποιούμαστε σε αυτές με τον εθισμό. Ακόμα, σχετικά με όσα υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, πρώτα αποκτούμε τις δυνατότητες (τις ικανότητες) γι'αυτά και ύστερα προχωρούμε στις αντίστοιχες ενέργειες (πράγμα που είναι φανερό στην περίπτωση των αισθήσεων· γιατί δεν αποκτήσαμε τις αισθήσεις επειδή είδαμε πολλές φορές ή ακούσαμε πολλές φορές, αλλά αντίθετα, έχοντάς τις κάναμε χρήση τους, δεν τις αποκτήσαμε έχοντας κάνει και ξανακάνει χρήση τους)· τις αρετές όμως τις αποκτούμε αφού πρώτα τις ασκήσουμε, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τις άλλες τέχνες· Γιατί όσα πρέπει να κάνουμε αφού τα μάθουμε, τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα, όπως για παράδειγμα γίνεται κανείς οικοδόμος κατασκευάζοντας οικοδομήματα και κιθαριστής παίζοντας κιθάρα· Με τον ίδιο τρόπο, λοιπόν, γινόμαστε δίκαιοι πράττοντας πράξεις δίκαιες, σώφρονες πράττοντας πράξεις σωφροσύνης και ανδρείοι πράττοντας ανδραγαθήματα.

B1. Η αρετή είναι δύο ειδών: η διανοητική και η ηθική. Η διανοητική αρετή προϋποθέτει κατά κύριο λόγο τη διδασκαλία, κάτι που, βέβαια, θα πει πως και η απόκτηση και η αύξησή της είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό συναρτημένες α) με το χρόνο (=η «διδασκαλία» δεν μπορεί παρά να απλωθεί σε μία έκταση χρόνου) και β) με την πείρα που το άτομο αποκτά σιγά σιγά, πάλι επομένως σε μία έκταση χρόνου. Σε αντίθεση με τη διανοητική η ηθική αρετή προϋποθέτει σε απόλυτο βαθμό τη θέληση του ατόμου να «εθιστεί» σιγά σιγά (πάλι επομένως σε μία όχι μικρή διάρκεια χρόνου) σε ένα συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς (= με την ομοίотροπη επανάληψη των ίδιων ενεργειών). Όλα αυτά θα πουν πως στην περίπτωση της διανοητικής αρετής το βάρος πέφτει στο «δάσκαλο» (αυτός δηλαδή έχει την κύρια ευθύνη για τη μετάδοσή της), ενώ στην περίπτωση της ηθικής αρετής την ευθύνη για την απόκτησή της την έχει ο «μαθητής» (= το ασκούμενο, το «εθιζόμενο» άτομο). Σοφός λοιπόν (= φορέας γνώσεων) γίνεται κανείς κατά κύριο λόγο με τη βοήθεια και τη συμπαράσταση ενός δασκάλου, αγαθός όμως (= φορέας αρετής) γίνεται α) με τη θέλησή του (πράγμα που κατά βάθος σημαίνει προσωπική επιλογή) και β) με την επιμονή του στη διαδικασία της άσκησης.

B2. Είναι θεμελιώδης στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη η διάκριση – συχνά αντιθετική – των εννοιών δύναμις και ενέργεια. Δύναμις είναι η δυνατότητα που έχει ένα πράγμα ή ένα ον να γίνει ή να κάνει κάτι, ενώ η ενέργεια είναι η πραγμάτωση αυτής της δυνατότητας. Γενικά ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η δεύτερη έχει μεγαλύτερη αξία από την πρώτη. Εδώ συνδέει τās

δυνάμεις με το πρότερον και τās ενεργείας με το ύστερον, εννοώντας ότι αι δυνάμεις έχουν χρονική μόνο προτεραιότητα έναντι των ενεργειών. (σχόλιο του σχολικού βιβλίου). Το επιχείρημα του Αριστοτέλη είναι : Όσα έχουμε μέσα μας από τη φύση, όπως οι αισθήσεις, λειτουργούν με τον ακόλουθο τρόπο: προηγείται η ύπαρξή τους και ακολουθεί η ενέργεια, η χρησιμοποίησή τους, η πραγμάτωση, οι εμπειρίες. Αντίθετα, στην ηθική αρετή προηγείται η ενέργεια (οι εμπειρίες, οι επαναλήψεις, η άσκηση) και ακολουθεί η κατάκτησή της. Επομένως, η ηθική αρετή δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως, αφού δεν ακολουθεί την πορεία εκείνων που υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως. Ο Αριστοτέλης ενισχύει την παραπάνω θέση του χρησιμοποιώντας και πάλι το παράδειγμα (οιον..) την αναλογία (με την παραβολική πρόταση όπως και επί των άλλων τεχνών...) και την αντίθεση (' ' οσα μέν φύσει ... τās δ' αρετάς... ου γάρ... αλλ' ανάπαλιν). Αυτή τη φορά πλησιάζει με τα παραδείγματα ακόμα πιο πολύ στον άνθρωπο, γιατί δεν αναφέρεται σε τίποτε σχετικό με τη φύση του αλλά στη προσωπική του δραστηριότητα στον τομέα των τεχνών. Έτσι, παρατηρεί ότι στην ηθική αρετή συμβαίνει ό,τι ακριβώς και στις πρακτικές τέχνες : οι άνθρωποι πρώτα εξασκούνται στο παίξιμο της κιθάρας, για να γίνουν κιθαριστές. Τέλος, με το ούτω δή συνάγει το συμπέρασμα εφαρμόζοντας τα παραδείγματα στην ηθική αρετή και δίνοντας ευκαιριακά τρεις μορφές της : τη δικαιοσύνη, τη σωφροσύνη και την ανδρεία. Έτσι, συμπεραίνει ότι πρώτα πράττουμε δικαίες, σώφρονες και ανδρείες πράξεις και ύστερα (με την επανάληψη και τον εθισμό σ' αυτές) αποκτούμε τις αρετές της δικαιοσύνης, της σωφροσύνης και της ανδρείας.

- B3.** Το τελευταίο μέρος του ορισμού αυτού δείχνει καθαρά τη βαθιά πίστη του Αριστοτέλη πως την ευδαιμονία τους οι άνθρωποι μόνο με την κατάκτηση της αρετής μπορούν τελικά να την εξασφαλίσουν. Αυτός ήταν και ο λόγος που ο Αριστοτέλης αναζήτησε με πολλή επιμονή, αλλά και με πολύν, όπως θα δούμε, ρεαλισμό τον ορισμό της αρετής: στην πραγματικότητα τα *Ηθικά Νικομάχεια* είναι, σχεδόν στο σύνολό τους, μια διεξοδικότατη διερεύνηση του ενδιαφέροντος αυτού θέματος. Πριν από όλα όμως ο Αριστοτέλης χρειαζόταν να κάνει μια σημαντικότατη διάκριση. Η ψυχή του ανθρώπου, είπε ο Αριστοτέλης, αποτελείται κατ' αρχήν από δύο μέρη, από το *λόγον* *έχον* μέρος και από το *άλογον* (με δική μας διατύπωση: ο άνθρωπος ως ζωντανός οργανισμός λειτουργεί με δύο τρόπους: α) με βάση τη λογική του, β) με τρόπους που δεν έχουν καμιά απολύτως σχέση με το λογικό του). Η αρχική όμως αυτή διμερής "διαίρεση" κατέληξε σε μια τριμερή "διαίρεση", αφού ο Αριστοτέλης διέκρινε τελικά α) ένα καθαρά *άλογον* μέρος της ψυχής, β) ένα καθαρά *λόγον* *έχον* μέρος της, και γ) ένα μέρος που μετέχει και του *άλόγου* και του *λόγον* *έχοντος* μέρους της ψυχής. Το πρώτο, είπε, έχει σχέση με τη διατροφή και την αύξηση του ανθρώπινου οργανισμού και άρα δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με την αρετή· το τρίτο (ο ίδιος το ονόμασε *έπιθυμητικόν*) έχει σχέση με τις αρετές που περιγράφουν τον χαρακτήρα του ανθρώπου (*ηθικές αρετές*), ενώ το δεύτερο, που αφορά απόλυτα και καθαρά το λογικό μας, έχει σχέση με τις *διανοητικές* μας *αρετές* (με τη σοφία λ.χ. ή τη φρόνηση). Έτσι ο Αριστοτέλης κατέληξε να διακρίνει τις ανθρώπινες αρετές σε *ηθικές* και *διανοητικές*.

- B4.** ούσης → παρουσία, οντολογικός
έσχηκε → συμμετοχή, σχηματικός
πεφυκότες → φύση, φυτικός
χρησάμενοι → χρήμα, άχρηστος
μανθάνομεν → μάθηση, μαθησιακός

Γ1. διότι νομίζω ότι εσείς δεν αγνοείτε ότι πολλές πράξεις ήδη έχουν γίνει τέτοιες, (που) τις οποίες στην αρχή όλοι θεωρούσαν ότι είναι συμφορές, και στενοχωρούνταν μαζί με τους παθόντες, ύστερα όμως κατάλαβαν ότι οι ίδιες αυτές (οι συμφορές) είχαν γίνει αιτίες πολύ μεγάλων αγαθών. Και γιατί πρέπει να πάμε πιο μακριά; αλλά και τώρα θα μπορούσαμε να βρούμε ότι οι πρώτες πόλεις βέβαια (τουλάχιστον), εννοώ την Αθήνα και τη Θήβα, σημείωσαν μεγάλη πρόοδο όχι με την ειρήνη, αλλά αφού δυστύχησαν με όσα συνέβησαν στον πόλεμο ξανά αυτές ανέλαβαν τις δυνάμεις τους, και από αυτές η μία (η πρώτη, δηλαδή η Αθήνα) έγινε ηγεμόνας των Ελλήνων ενώ η άλλη, (η δεύτερη, δηλαδή η Θήβα) έχει γίνει σήμερα τόσο μεγάλη, όση κανείς ποτέ μέχρι τώρα δεν περίμενε ότι θα γίνει. Γιατί η δόξα και η λαμπρότητα συνηθίζουν να γίνονται (να αποκτώνται) όχι με την ησυχία (αδράνεια), αλλά με τους αγώνες.

- Γ2.** ὕμας → (ἔ)
πόρρω → πορρωτάτω
ἀγαθῶν → εὖ
αὐτάς → ὑμῶν αὐτῶν
ἡγεμόνα → ἡγεμόσι
οἶμαι → ᾤετο
ὑπέλαβον → ὑπειλήφθαι
τοῖς παθοῦσι → τοῖς πεισομένοις
ἔγνωσαν → γνοιή
καταστάσαν → κατάστηθι

- Γ3 α.** ὕμας → υποκείμενο του «ἀγνοεῖν» (ετεροπροσωπία)
συμφοράς → κατηγορούμενο στο «ἄς» (εἶναι)
τοῖς παθοῦσι → αντικείμενο του «συνηχθέσθησαν», επιθετική μετοχή
τι → αιτιατική της αιτίας
λαβούσας → κατηγορηματική μετοχή (εὐροιμεν)
ἡγεμόνα → κατηγορούμενο στο «τήν μὲν» (καταστάσαν)

Γ3 β.

- α) Με ειδικό απαρέμφατο: ὁ ῥήτωρ εἶπεν τὰς γὰρ ἐπιφανείας καὶ λαμπρότητας οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀλλ' ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλεῖν.
- β) Με ειδική πρόταση: ὁ ῥήτωρ εἶπεν ὅτι αἱ γὰρ ἐπιφάνειαι καὶ λαμπρότητες οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀλλ' ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλοῖεν.

